

KOVÁCS BÉLA FLÓRIÁN

Mit javít a Javító?

Vallomás az intézetről

„Nem lehet olyan rendszert vagy igazságot kitálatni, amely azt tudná adni, amire a betegnek az élethez szüksége van, nevezetesen hitet, reményt, szeretetet és tudást.

Az emberi törekvés e négy nagyszerű vívmánya voltaképpen afféle kegyelmi ajándék, amelyet sem tanítani, sem tanulni, sem adni, sem elvenni, sem elveszíteni, sem kiérdemelni nem lehet, mert emberi önkénytől független irracionális feltételhez, nevezetesen az *élményhez* kötött. Élményeket azonban nem lehet »csinálni«. Az élmények megtörténnek, de nem abszolút, hanem szerencsére relatív módon. *Közeledhetünk hozzájuk*. Ennyire futja emberi erőnkől..., és emellett az élményhez vezető út egyáltalán nem valami műfogás, hanem inkább merész vállalkozás, amely *az egész személyiség teljes bevetését* igényli.”

Carl Gustav Jung

EGY ISMERETLEN VILÁG

„Fiam, ha ez így megy tovább, elküldelek az aszódi Javítóba.” Talán nem is volt olyan fiú az utóbbi száz évben Magyarországon, akinek ne vágták volna a fejéhez gyerekkorában ezt az óriási nagy marhaságot. Mindazok, akik ezt mondták, tehetetlenségüknek és tudatlanságuknak adtak hangot. Aszódra nem lehet küldeni senkit, akármilyen „rossz”, bármilyen nagy kudarcnak éli meg őt „jó és édes” apja.

Az Aszódra jutáshoz a családi kudarcon kívül szükség van a társadalmi kudarcra is. Arra, amely többé-kevésbé minden társadalomban megtalálható, s a „bűnözőréteg” folyamatos újratermelését eredményezi. Úgy tűnik, a társadalom legalább belátta kudarcát – a családdal ellentétben –, és létrehozta például az Aszódi Javítóintézetet.

Már a névadással föltették a nagy kérdést: lehet-e, kell-e valakit *megjavítani*? Vajon tárgy az

ember? Vagy a lélek is javítható? Nem szabad gyorsan válaszolni. Ahogy az itt következő ismert rejtvény megfejtéséhez sem:

A vándorlegény tarisznyájában néhány hamuban sült pogácsával bandukolt hosszú, rögös útján, és közben megehezett. Leült egy kőre, elővette szegényes elemózsiját. Morzsánként, nagy beosztással, lassan falatozni kezdett. Ekkor elébe toppant egy rongyos, sovány, éhes öregember. A legény jó szívvel odaadta neki utolsó pogácsáját. Erre az öregember azt mondta: „Kedves fiam, jótett helyébe jót várj! Ennek az útnak a végén nemsokára elérsz egy útelágazáshoz. Az egyik út a gyötrelmes, hosszú, nehéz halálba vezet, a másik pedig a boldog, örök életbe. Sajnos azt nem tudom, hogy melyik melyik. Azt viszont igen, hogy az elágazásnál két ember is segíthet neked. Az egyik mindig hazudik, a másik mindig igazat mond. Ők ikertestvérek, teljesen egyformák. Választanod kell közülük, de csak egyetlen kérdést tehetsz fel, hogy meg tudd a helyes utat. Sok szerencséd!” Ezzel egy szempillantás alatt eltűnt.

Ha jól belegondolunk, mindannyian szembe-sültünk már ezzel a kérdéssel, életünk során többször is: élet vagy halál, helyes vagy helytelen, jó vagy rossz, okos vagy oktalan. Mind ugyanazt jelenti. A Javító is ezért született százhusz évvel ezelőtt: „Döntsd el, melyik utat választod!”

A történetnek sok tanulsága van. Az egyik például az, hogy minden vándorlegény rendelkezik azzal a tulajdonsággal, hogy meglássa az elesett embert, akin segíteni kell. Mindenki. A legénynek könnyű dolga volt: nem érezte féltelmesnek az öregembert, sem undorítónak – ami ugyanaz. Zsenge korára nem kapott még annyi pofont, hogy teljesen védekezőállásból nézze a világot. Volt még néhány olyan rés bástyái között, ahonnan tisztán láthatott. Lehet,

hogy szerencsés, lehet, hogy okos volt ahhoz, hogy emberséges maradjon. Ha szerencsés volt, találkozott emberséges emberekkel. Ha okos volt, észrevette azt a kicsi emberséget, amelyet biztos, hogy kapott valamikor, valahol.

A Javítóba került fiúk egyáltalán nem voltak szerencsések, bármilyen okosak vagy kevésbé azok voltak. Útjuk ide vezetett a sok embertelenség után.

Egy másik tanulság: az öregember segít ugyan, de megoldást nem ad. Lehetnél bármilyen szerencsés, itt most neked kell döntened. Ez jó. Nem vagy kiszolgáltatva. Vagy mégis? Ki vagy szolgáltatva az életnek. Az élet kacifántos kérdéseinek. A sohasem visszatérő pillanatoknak, amelyek után már hiába koppantod a fejedet az egyáltalán nem puha falba: „Jaj, ha tudtam volna...” Mégsem vagy kiszolgáltatva, hiszen nem a körülmények döntenek helyetted. Neked kell beérmed arra, hogy „jó” döntéseket hozzál. Ehhez kapsz mindig újabb esélyt. Az egyik ilyen esély Aszód.

Az Aszódi Javítóintézet nemcsak a bekerülő növendékek számára ad esélyt – ha tetszik, kihívt. A Javító mindenki számára lehet iskola. Olyan, mint egy mocsár. A rothadás mocsara, ahova bárki beengedheti szennyesét, mielőtt elegánsan távozik, vagy bárki nyakig gázolva átévickélhet rajta, de száraz lábbal is átkelhet a zombékok között, vagy akár a vízen is járhat. Legyen beutalt vagy dolgozó. Mindenki sáros lesz, mert itt fröcsög a sár a sok vergődéstől. A természetben a mocsárnak tisztító szerepe van. Bonyolult biokémiai folyamatokkal működő ökoszisztéma, amely tiszta vizet termel. Beengedi a szennyes vizet, és tisztábbat ereszt ki. Minél lassabb a folyamat, annál tisztább a produktum. Ha valaki keresztülvergődik „Aszódon”, vagy tisztább lesz, vagy nem.

Egy biztos: esélye van.

Ha a mocsárpéldánál maradunk, azt mondhatjuk, kevesen fulladtak bele ahhoz képest, milyen ijesztőnek tűnhet belemártózni a környező száraz vidékről nézve, és milyen sokan gázoltak át rajta sok-sok év alatt. Mégis van néhány áldozata. Egy nevelőt – szalonnázás közben – késsel leszúrt egy szökésben levő fiú. (Isten nyugosztalja, Isten segítse őket.) Több nő-

vendék szökés közben lelte halálát – a sínek között vagy a magasfeszültségű vezetéknél. (Legyen velük a Jóisten kegyelme.)

Voltak, akiket távozásuk után ért utol a Javító végzete. Egy fiú túllőtte magát néhány hét múlva, mert nem bírta betartani mások előtt magának tett ígéretét, és visszacsúszott. Egy másik fiú betörés után menekült, fejében talán azzal a gondolattal: „Azért sem kerülök vissza, sem oda, sem máshova.” Néhány felnőtt sem érte meg a tisztességes nyugdíjat. Életük delén vagy búcsúzásuk után nem sokkal valamelyik szervük felmondta a szolgálatot: sokat nyeltek, keveset tanultak. (Isten vigasztalása legyen velük.)

Ha valaki látogatóba érkezik ide, nagyon meglepődik. Valamennyien másra számítanak, de mind valami rosszra, valami fertőre. Valami veszélyesre. A látogató nincs kitéve veszélynek. Nem kap leckét. Ez nem az ő ítéletgazdája.

A kíváncsi kívülről álló pallóra lép a mocsár fölé. Egzotikus tájat, furcsa szagokat érzékel, és izgalmas – vagy akár ijesztő – élményekkel távozik. Fogalma sincs semmiről. Mint a kezdő hegymászó a tornatermi fal után. A Himalája lábát sem látta. Vagy aki a National Geographic műsorát nézte a trópusi esőerdőről. Azt hiszi, tud róla valamit. Semmit nem tud. Még az sem tud semmit, aki a fák koronáján épített kötélhídon vergődik keresztül, és saját szemével látja a dzsungelt. De még az sem, aki több hetes túrát tesz, és megkóstolja a kígyóhúst és a parázson sült madárpókot. Annak van sejtése az esőerdőről, aki keresztülvergődik rajta. Keresztülvergődik egy részén, tapasztalatokat gyűjt, aztán hazamegy, elmeséli, leírja, kielemezi.

Az ismeri „igazándiból” a dzsungelt, aki benne él. Sok évig, idegenvezető nélkül. Ő az idegenvezető.

Üdvözöllek, számodra most én vagyok az idegenvezető, ez pedig „a dzsungel könyve”.

Kíváncsi vagy, mi a dzsungel? Olesó szlogent mondok: a dzsungel az élet. És a halál. „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!” A Javító nem a remény kapujának látszik. Ez büntetés. Nem reményt, hanem esélyt ad. És leckét. Vergődhetsz, erőlködhetsz, fejet hajthatsz, behódolhatsz – ez mind süllyedés. Ha pedig kinyi-

te a szemed, s nemcsak a túlélésért küzdesz, hanem tovább akarsz lépni, nagy esélyed van. Ha továbblépsz, egyszer csak meglátod a remény sugarát. Az még nem sok minden, de nem is semmi!

A KAPU MÖGÖTT

Ha egy fiú belép a Javítóba, becsukódik mögötte a nagykapu. Semmit nem sejt a jövőről, de megborzong, és szorongása felerősödik. Sápadtan, összeszorult szívvel érkezik. Ezt mindenki átérzi. A kezdeti félelem mögött sok rétegben, a felszín alatt egyéb dolgok is vannak. Dac, ellenállás, bizalmatlanság, harag, gyanakvás, kíváncsiság stb. Legbelül két ellentétes érzés feszül egymásnak: a remény és a gyűlölet. Ez a kétségbeesés terepe. Valamelyiknek győzni kell. Ezt ő nem tudja, de szörnyen össze van zavarodva, és nagyon fél. Ösztönösen összehúzza magát, mint ahogy már sokszor életében. Védekezik. (S tudjuk, a félelem nagyon rossz tanácsadó.)

Egyiküknek sem jut eszébe ilyesmi: „Hát igen, most megkaptam a magamét, amiért...”

Inkább ilyesmi jár a fejükben: „A rohadt életbe, már megint kib...ás az egész, hogy dögölne meg, aki kitalálta! Az is rohadjon meg, aki tegnap... meg tavaly... meg akkor régen... Mindenki csak kib...ott velem, hogy fordulnának föl, és most itt van ez is, hogy ezek is csak majd... a rák egye meg őket...!” Közben ott ücsörög egy széken, a szeme jár riadtan, óvatosan. (Most jutott eszembe, miben halt meg nemrég a befogadó csoport egyik nevelője, aki sok éve dolgozott nálunk. Úgy végzett vele, mint egy időzített bomba: gyorsan, keményen, reménytelenül. Belefulladt. Kívánom, adjon a Mindenség gyógyírt a lelkére!)

Amikor egy növendéket befogadnak az intézetbe, általában nem látszik rajta a gyűlölet. Óvatos, visszafogott, figyelmes. Két irányba kell figyelnie. A kortársaira: ki erősebb, ki gyengébb, kitől mire számíthat, ki lehet barát vagy ellenfél. Bonyolult informális rendszerhez kell alkalmazkodnia. Ne feledjük, serdülő férfiakról van szó: a legagresszívabb versenyhelyzet, a leggátlátalanabb ösztönélet közben, és a legkisebb

segítség, tanács, támogatás, elfogadás nélkül. Ez magányos, vére menő küzdelem. Az eszközök korlátozottak: erőszak, ravaszság. Vagyis embertelenség.

A másik irány, amelyre figyelnie kell: a felnőtt társadalom itteni képviselői. A felnőttek és a társadalom. Mindkettőtől megkapta már a magagét. Mindkettőtől ellenség. A maga részéről mindkettőt beleveste e szót a lelkébe: gyűlölet. Családi, szűkebb és tágabb társadalmi szinten.

Ráadásul itt van a serdülőkor: a lázadás, a korlátozatlan szenvedélyek, értetlenség a felnőtt társadalommal szemben. Nagyon kacifántos helyzet, és túlságosan egy irányba mutatna, ha nem ellensúlyozná két, ezzel ellentétes készletterő.

Az egyik a társadalmi törekvés, amelynek a szándéka jó: visszavezetni a helyes út felé. Bármennyire vitathatók is az eszközök, a törekvés teljesen helyénvaló.

A másik pozitív erő a serdülőkor adottsága: a tisztaság. Az újranyitás, a jó keresése, az emberiségbe vetett hit talán utolsó feltörése. Ebben minden serdülő osztozik, még a legelvetemültebb is. Mindegyik keres egy pozitív példaképet. (Többnyire helyettesítőt talál.) Minden serdülő nyitott: ha valóban pozitívat tapasztal, azt fogadja el.

Mi lenne a pozitív tapasztalat? Az, hogy „te rendben vagy”. Része vagy a nagy egésznek. Rendelkezel olyan tulajdonságokkal, amelyek segítenek élni, és nem élőködni. Szerethető vagy. Ugyanúgy, mint a szerencsések.

A Javítónak erős negatív sugárzása van. A harag, az ellenállás, az agresszió kisugárzása. Az itt dolgozók pedig védőruha nélkül vannak. Nincs ólombetét. Eleinte a felnőttek is szorongással lépnek be napról napra, és ez eltart egy darabig. Sokáig viszont nem maradhat, mert akkor „megette a fene”. Ha úgy marad, az illető vagy gyorsan kihátrál, vagy megfullad, vagy elember-telenedik. (Ólommellény...) Ha hamar elmúlik az első szorongás, az jó jel, viszont a sugárzás továbbra is hat. Talán egy nagyon erős pozitív sugárzás jó ellenhatás, védelem is lehet, de egyenként a tömeg ellen nem működik. Pozitív szellemi összetartás? Közös hit? Utópia. Ez munkahely. Nem szellemi műhely. Fizetésért

dolgozunk. (Átlagos fizetésért.) Elvárások lehetnek, s ezek akár betarthatók. Háromféle elvárás lehetséges. Értelmetlen, okos és lényegi elvárás.

Elvárás lehet például, hogy legyen a délutáni foglalkozások között hetente kétszer „nevelési foglalkozás”. Az is elvárás lehet, hogy ez hány órákor kezdődjön, s melyik napon. Elvárás lehet, hogy az iskolában adott hónap alatt hány osztályzatot kell kiosztani. Elvárás lehet, hogy egy formális csoportból mekkora lehet a szökési arány. Elvárás lehet, hogy a növendék hogyan menjen ebédelni, mikor köszönjön, mikor kell felállnia, hogyan teljesítsen az iskolában. Okos elvárás bizony, hogy hogyan tartassák be az íratlan és írott társadalmi szabályokat. Az is okos elvárás, hogy ne üssük a gyereket, és biztosítsuk a jogait.

A lényegi elvárás az lehetne, hogy tekintsük őt embernek. Ne a jogait tiszteljük. Még lényegesebb elvárás: ő tekintsen embernek másokat – erre tanítsuk. Erre viszont nem lehet tanítani. Több kell a tanításnál: művészet – kemény munkába ágyazva.

Sokan tudományként tisztelik és tanítják a nevelést. Az igazság pedig az, hogy ez az egyik legizgaztobb, stabil idegrendszer igénylő művészet. A jó nevelő pedig – mint a művészek általában – hiú, narcisztikus, exhibicionista tehetség. Nem a tanított tudományokban kell a legjobban jártasnak lennie, hanem a hatás művészetében.

Ha azt hiszed, hogy ez nyomasztó történet, akkor nagyon tévedsz. Itt élet folyik. Reménytelen, küzdelmes, sokszor nehéz, sokszor biztató, gyakran reménytelenül kudarcos, de legtöbbször mindennapi módon szép. Kerek szemek, bizalmas beszélgetések, kemény viták, durva leckék, izzadság, játék, mosoly, feltörölt vér után bekötött kar, gyógyulás, aggodás egy náthától vagy pattanásos arctól, megalázkodás, büszkeség, köszönet. Tanácstalanság, majd hála, például amiért kimentettek egy régi ügyemből a bíróság előtt. Amiért érdemtelenül jót mondtak rólam, csak hogy segítsenek. Hálaérzés, amiért azt mondta valaki: „Rendes srác vagy, jó csávó vagy.” A harag és tehetetlenség érzése, mert valamiért „megint leb...tak”, vagy

hátba vertek, pofán vágta megalázó módon. Vagy egy érthetetlen, reménytelen szívdobbanás: valaki kezét fogott velem. Velem. Egy senkiházzal egy Valaki. Egy Valaki hozzám fordult, mintha én is lennék valaki... Szóval folyik az élet.

És persze sok-sok játszma. Játékos és véresen komoly, mindennapi és nem mindennapi játszmák. Ezeket a pszichológia jól ismeri. Vannak közöttük kifejezetten „javító” játszmák is. A felnőttek és a gyerekek részéről egyaránt, sőt összefonódva.

A legalapvetőbb gyerekjátzsma például ebből indul ki: „Itt vagyok, rossz vagyok, megbélyegzett vagyok, senki nem fogadott el eddig, lásuk, mire mész velem! Nem adom föl a státuszomat. Nagyon szeretném, ha valaki megértené, és így fogadna el, de már nem bízom senkiben, mert mindenki csak akar tőlem valamit. Kemény dió vagyok – gyere, tedd magad próbára!” Ráadásul nem egyszerűen kemény dióról van szó, hanem egy tüskés dióról, s azok előbbutóbb megmutatják magukat. Inkább előbb – az a jobbik eset. Ha a gyerkc valami gyanúsán jót tapasztal, valami elfogadásfélét, rögtön megmutatja tüskéit – kimutatja a foga fehérjét. „Na, lásuk, tovább mersz-e lépni!” Ha a felnőtt egyre gyanúsabban viselkedik, továbbra is elfogadónak látszik, kiderül, hogy a tüskék szűmák is. „Figyelj, én rossz gyerek vagyok, aki nem elfogadható, nem megfelelő. Ezt neked!” Szerencsés esetben folytatódik a játék – most már kicsit vérre menően. „Lehet, hogy kaptam egy fülest, egy leb...ást, de a szemembe nézett, és másnap mintha mi sem történt volna. Nézzük, hol a gyenge pont, mikor derül ki, hogy ez is csak egy felnőtt.” Egyre keményebb viselkedési sémákat húz elő tarsolyából, fokozatosan kivetkői önmagát. (Nem elírás.) Mint egy kártyajátékos, húzza elő az újabb lapokat, amelyeket felül kell ütni. Győzni akar, de titkon azt szeretné, ha veszítene. „Megadom magam a jó oldalnak, de biztosra kell mennem. Csak a legjobban bízhatok, csak abban, aki soha nem csap be, aki csontig elfogad.”

Történt egyszer, hogy egy fiú elkezdett hinni valakiben. Fokozatosan, egyre inkább reménykedett, hogy talált egy felnőttet, aki más, mint

az eddigiek. Aki tényleg elfogadó, aki mögé lát a viselkedéseknek, és „csak” a lényegét látja. A fiú nem játszott, inkább figyelt. Figyelte a többiek játszmaát, miközben persze ő sem tudta levetközni a maga dacosságát, ellenállását, türelmetlenségét, feszültségeit. Figyelte és értékelte a nevelőt. Egyre jobb kép alakult ki benne, és titokban egyre bizakodóbbá vált. A nevelő is figyelte őt, de még nem tudta, mit kezdjen vele. Azt sem tudta, mire megy ki a játék.

Talán tapasztalatlan volt, talán szakmai hibát követett el, vagy csak nem volt elég figyelmes. Egyszer aztán elkövetkezett egy rossz pillanat. Végzetes pillanatnak is szokás nevezni az ilyet. A fiúk egy laza hétfégi délután érdekes műsort néztek a tévében. Valaki behozta a gyerekét, és a kétéves kisfiú a labdáját keresgélte a fotelek között, ahol a nagyfiúk bámulták a képernyőt. Szokásos, akár családi esemény. Csak egy motívum kellett, hogy elszabaduljanak az indulatok. Egy ártatlan pillanat.

Csak hogy a Javítóban nincsenek ártatlanok. Egyedül a kisfiú volt az akkor, amikor a fotelek közötti motoszkálásával kihozta sodrából a fent említett srácot.

Nem történt nagy dolog: egy durva mozdulat, egy indulatos, parlagi felmordulás – amúgy „javító” módon. Talán valami ilyesmi: „Húzz már innen, kisköcsög!” A válasz egy másodpercen belül érkezett. A fotel felborult, s az „érzékeny lelkületű”, meggondolatlan nevelő a földön fekvő fiú fejéhez vágta mindazokat az ítéleteket gazdagon cifrázva, amelyeket az már annyiszor megkapott korábban másoktól, s amelyeket annyira nem várt volna éppen tőle. Summázva: „Lám, te is csak egy szemét, mocsok kis senkiházi vagy.”

A történetnek nem itt van vége. Fél perc múlva derült ki az, ami a nevelő előtt addig titok volt, s hogy milyen szarvashibát követett el. Óriási üvegsörömpölés hallatszott a hálószobából. A fiú véresen, zokogva ült az ágyon. Két vállán mély sebek: fejfel ment bele az ablakba. Most esett le a tantusz, és nagyot koppant a felnőttnél fején. Leült a fiú mellé, de hiába beszélt neki egy órán át, a lelkét kiterítve. Ezt már nem lehetett visszacsinálni.

Nem tudhatom, hogy ez negatív vagy pozitív végkifejlet volt-e. Lehet, hogy egy igazi nagy ka-

tarzis – tanulság – mindkettőjüknek. Az is lehet, hogy hibák sorozata. Nincs, ki megmondja a választ. Okossággal legalábbis nem lehet eldönteni, ellentétben a bevezető tanmesével. Ebben az esetben még az a kicsi esély sincs, hogy egy kérdésünkre tuti választ kapjunk valakitől. (Persze ebben az esetben is van igazság, de azt egyedül az tudja, aki mindent tud. A „Megnevezhetetlen”. Akit sokan Istenként tisztelnek, vagy sorsnak, mások véletlennek vagy nem létezőnek nevezik.) Szóval „isten tudja”, mi lett volna helyes.

Az iménti történetet sokkal egyszerűbben is át lehet élni. „Történt ez, történt az, s aztán a hülye gyerek beleszállt az ablakba. Micsoda dolgok vannak! Nehéz ám a mi munkánk, egyáltalán nincs megfizetve.”

MI JÁRATBAN?

Apropó! Szóval ki miért is dolgozik itt? Hivatás? Szolgálati lakás? Könnyűnek tűnő munkalehetőség? Kihívás? Magasabb fizetés? Elmondhatom, hogy a Javítóban dolgozom? Rengeteg motiváció lehetséges, de egyik sem hasonlít *Xavéri Szent Ferenc* elhivatottságához. Ez nem baj, rendben van, hisz nem vagyunk szentek. De muszáj lenne, hogy egyszer csak megérintsen az igazi elhivatottság. Minél előbb, annál jobb. Akár indulásnál.

Az intézetben nagyon sokan dolgoznak, sokféle munkakörben. Többen vannak, mint a gyerekek. Furcsának tűnik, de normális, hogy így van. Éjszaka a felügyelők vigyáznak a rendre. Délelőtt tanárok, szakoktatók, munkavezetők dolgoznak. A délután a nevelőké. Éjjelnappal nemcsak felügyelet, de hatékony, felelős részvétel szükséges. Közben fönnt kell tartani az egész egységet: portások, bérszámfejtő, igazgató és helyetteseik, raktáros, anyagbeszerző, adminisztrátorok, karbantartók, takarítók, éjjeliőrök, titkárnő, belső ellenőr, utógondozók, pszichológusok, sofőrök, szakácsok, konyhalányok stb.

Az, hogy a fönnttartó részben dolgozók hogyan, milyen motiváció alapján működnek, milyen a szaktudásuk, kevésbé érdekes. Egyszerű adminisztrációs probléma, irányítás, szervezés

kérdése. Muszáj, hogy legalább elfogadható módon működjön.

De vajon mit keresnek itt a gyerekekkel foglalkozók, miért jönnek ide, és miért maradnak itt? Mi tartja őket e rázós munkahelyen? Egy gyerekfelügyelő keveset keres. Túl keveset. Nem is azért van itt. Minden második éjszaka fotelban alszik pár órát, közben letudja a tb- és nyugdíjjárulékot, a jövedelemadót. A napjai szabadok. Vállalkozik, mellékállást vállal, gazdálkodik. Az éjszakát kihúzza valahogy, közben megélheti a „kemény fiú” szerepét – ami egészen működőképes lélektani kerülőút, kiélés lehet. Vannak viszont, akik jól belenőnek a feladatba, s az idők során egyre közelebb kerülnek a gyerekekhez, mi több: elfogadhatóvá válnak számukra. A munkavezetők csak délelőtt dolgoznak, heti öt napot. Ez sem hátrányos, de ennek is ára van, bármennyire csak bokáig lépnek a sárba. A „tűzvonalban” a tanárok, de főleg a nevelők vannak. Mindkét munkakörnek megvannak az előnyei, de itt már nagyon nagy árat kell fizetni. Aki félvállról veszi, az is derékig merül. Nincs, ki megússza szárazon.

Vajon miért megy valaki egyáltalán tanárnak-nevelőnek? Jó, igen, a nevelés művészet. Nagyon sok piktör van, és kevés festőművész. Sok ripacs, és kevés színész. Sok táncos, kevés... Szóval kevés az elhivatott tanár is. Miért választják olyan sokan ezt a pályát? Valaki azt mondta, a tanároknak igen erős a hatalmi vágyuk, és kicsi az önbizalmuk. Vezetők akarnak lenni. Tanultak is akarnak lenni, diplomások. Azt is mondta valaki más, hogy tanári diplomát viszonylag könnyen lehet szerezni. Orvosi diplomát, vagy mérnököt jóval nehezebben. Találkoztál már sarlatán orvossal? Persze! (Csak szegény orvossal nem.) Csúnya házakat is lehet látni – szegény mérnököt ritkán. Gazdag tanárt is ritkán. Ez a diploma nem biztosít pompás egzisztenciát, de viszonylag biztos megélhetést igen. Egy tanári kinevezés többnyire nyugdíjas állásnak számít. Ez manapság is így van, bárki bármit mond. Nincs gazdasági kihívás, kockázat. Valami mindig csurran-cseppen a büdzséből. Meglehetősen biztonságos, mondhatni kispolgári léthelyzet. A tanárok nemigen vállalkoznak, nem szeretik a kockázatot. (Aki igen, az előbb-utóbb kiugrik a pályáról.)

Mégis sokszor azt mondják gyerekeiknek: csak tanár ne legyél! Ugyanis az éremnek másik oldala is van.

A tanár, a nevelő a lelkével dolgozik. Ez nem egyszerű szellemi munka, nem is olyan művészi tevékenység, amelynek a tárgya passzív. A színész is kiteszi a csupasz lelkét a színpadra, a festő is a vászonra. A közönség elé, a kritika elé. A tanár a gyerekek közé teszi ki csupasz lelkét. Ha akarja, ha nem. A gyerekek kiszedik belőle.

A tehetségtelenek szenvednek. Átvészelik a napokat, éveket. Úgy várják a szüneteket, mint a megváltást. Közben különböző védekezési mechanizmusokat használnak, szerepeket vesznek föl, játszmáznak tudatlanul, kiélik hatalomvágyukat... Ha mindez kevésbé sikeres, gyorsan kiégnek, és szép lassan elsorvadnak. Akik jobban csinálják, átcsúsznak az embertelenségbe. Ők sem élvezik az egészet, de folyamatosan háritanak, és pingpongjátékot játszanak a „rossz” gyerekekkel. A nehéz esetekkel. Akik nemcsak átlátnak rajtuk, de nem is hódolnak be túl könnyen. A behódolóktól pedig besöprik a siker alamizsnáit. A gyerekek mindent tudnak. Az egyiket sajnálják, a másikat utálják.

Vannak olyan tanárok-nevelők, akiket tisztelnek, sőt olyanok is, akiket megszeretnek a gyerekek. Nem kis számmal, bár kisebbségben. Hellyel-közzel még az is előfordul, hogy valakire csodálattal tekintenek. Példaképpé válnak, és sokan életük végéig emlékeznek rájuk. Eszükbe jutnak újra és újra, nehéz vagy örömteli pillanatokban. Ők azok a művészek, akik sem a könyvekben, sem a médiában nem szerepelnek. A szürke eminenciások, a mindennapi térítő. Akik a lelküket valóban kiteszik, és soha nem sajnálkoznak ezen. Újra és újra próbálkoznak, hogy valami többet nyújtsanak, valami „transzcendens” valóságot. Emberséget.

A javító gyerekeknek nagyon nagy szükségük van az emberségre. Nem azért, mert megérdemlik, vagy mert joguk van hozzá. Nem is azért, mert mi, felnőttek olyan kedves, aranyos emberek vagyunk, hogy még egy „ilyen” megátalkodott, elvetemült bűnözőpalántának is megadjuk. Egészen egyszerűen azért, amiért vízre és kenyérré szüksége van mindenkinek. Nem emberi méltóságot meg jogokat, vagy ha-

sonló nagy szavakat kell szem előtt tartani. Ezek nagyszerűen megkerülhetők különböző tudattalan és tudatos lelki mechanizmusokkal. „Azért kínozlak, mert jót akarok neked.” Vagy: „Senkinek nincs joga megütni a gyereket, más szankciókat kell alkalmazni...” Vagy: „A lelke- met is kiteszem, és tessék, hol a hála?”

Sokkal többre van szükség, és sokkal keve- sebbre. Valami mögé kell látni. Meg kell látni a „közös többszöröst”. Na jó, hát leírom ide ezt az elcsépe- lt banalitást: meg kell látni az embert. Az embertársat. Azt, aki olyan, mint én. Akivel nem teszem azt, amit magamnak sem szeretnék, mert az szenvedést okoz. Nagyon apró dolgokról van szó, amelyeknek stabil alap- juk van.

Egy fiatal kollégám mesélte, hogy nemrégiben tízéves általános iskolai találkozón volt. Az osztálynak egy évig volt osztályfőnöke hetedikben, és csak őt hívták meg. Kezdként ez volt az első osztálya. Az est folyamán az egyik fiú azt mondta neki: „Tudja, tanár úr, nekem az volt az első jó élményem Önnel, amikor egyszer az ut- cán találkoztunk, és Ön szóba elegyedett ve- lem. Teljesen mindennapi dolgokról beszél- tünk, én pedig egyáltalán nem éreztem azt, hogy egy tanárral beszélgetek, hanem azt érez- tem, hogy egyenrangúként beszélget egymással két ember. Ez nagyon meglepett, de jó érzés volt akkor, és máig élénken emlékszem rá. Ak- kor kezdtem Önt igazán tisztelni.”

Aranyos történet. Idillikus. Itt viszont a Javítóról van szó. Egy kevésbé idillikus világról, ahol harapós fiúk vannak. Egyszerű beszélge- tés... egy betörővel? Egy zsebessel?

Amikor fiatalon idekerültem, sok okos, bölcs tanácsot kaptam régi motorosoktól. Mindegyi- kük első mondata ez volt: Tartsd be a három lépés távolságot! Akkor nem értettem. Most már értem, de nem tartom be. Átéltam, átlát- tam a régi motorosok kudarcait. Betartották a három lépést, és nyom nélkül távoztak. Ők voltak azok a kőművesek, akik zakóban akartak dolgozni. Három lépés távolságból falat húzni, meszelni. (Itt ma is vannak ünneplőruhás kő- művesek.) Megértem őket. A mész, a malter kimarja az ember bőrét, csípi a szemet, tönk- reteszi a ruhát.

„A NYOMORULTAK”

„Csikkes” két hónapos korában került először intézetbe, és sorra járt néhányat. Kilencévesen akasztotta fel magát először. Tizenhat évesen került ide. Karjai tele voltak forradással. Ő is azok közé tartozott, akik bánatukban, tehetet- lenségükben, reménytelenségükben pengét hú- zogatnak végig az alkarjukon. Ennek komoly csillapító hatása van. „Autoagresszió. Szuicid hajlam” – mondja a pszichológia.

Végtelen, mélységes, reménytelen bánat. Kétségbeesett segélykérés. Pusztába kiáltott szó. Üvöltés a semmibe. Imádkozás. Olyan va- laki követel könyörületet, aki soha nem tapasztalt megbocsátást, és nem is számít rá. Úgy húzza végig a pengét, hogy fájjon, vérezzen, lát- szódjék a hús, de ütőeret ne érjen. Hátha még- is...

Csikkes nem csak önmagára volt veszélyes. Erőtejes, mogorva, „rossz arcú” cigánygyerek volt. Kicsi volt a szókincse, s ha megszólalt, azt is mogorván tette, karcosan. Szemében állandó gyanakvás, ellenségkeresés. Egész tartása a „tá- madó önvédelem” stratégiájának attitűdjét su- gározta.

A természetben a veszélyes, mérgező állatok feltűnően az egész világ tudomására hozzák: „Vigyázz, csípek, szúrok! Ne érh hozzám!” Ez hatékony önvédelem. Ilyen a darázs sárga-feke- te színe, agresszív magatartása. Sokan félnek tő- le, pedig ártalmatlan, mint a forró kályha. Csak ne piszkáld, ne nyúlj bele! Sok más rovar is fel- vette ezt a taktikát, de valódi fegyverek híján csak a külsejükkel riasztanak. Olyanok, mint a darázs: sárga-fekete csíkok, erős zümmögés. Pe- dig ők csak ravaszh legyek, akik úgy alkalmazkod- tak, hogy riasztó külsőt vettek fel. Ha valaki nem jártas a rovarokban, könnyen becsapódik. A veréb is, meg az ember is.

Csikkes sok mindenkit becsapott. Főleg ön- magát. Nagyon jól álcázta magát. Túlságosan jól. Senki nem mert hozzáérni. Sem korábban, sem a Javítóban, sem később. Ha még él, gyaní- tom, be van csukva. Attól tartok, már nem él. Emlékszem kedvenc időtöltésére: ülő helyzet- ben két könyökét feltámasztva hüvelykujjait a nyakára szorította. Pont az ütőerekre. Egyre la-

zább lett, s szemem látszott, hogy valahol máshol jár. Valami távoli, békés helyen. Nagyon kívánom neki, hogy békés helyet találjon – akár közel, akár távol.

Egy másik fiú nem túl régen lőtte túl magát. Sokan mondják ilyenkor: „Jó dolgában...” Jó dolga volt? Mondhatjuk. Éppen csak megölte magát. Zsebes családból származott. Ő maga később százazretet is keresett. Gyerekkorában mindent megkapott, amire szüksége volt. Csak a száját kellett kinyitnia, vagy azt sem: játékok, finomságok, zsebpénz stb. Ez annyira jó volt – elmondása szerint –, hogy már unalmas. Kellették az „izgalmak”. Kicsit túl izgalmas lett.

Mikor izgalmas a gyerekkor? Amikor normális. Ha nem normális, akkor vagy rettenetes, vagy unalmas, vagy mindkettő.

Sok mindent megkaphat egy gyerek. Szigort, elvárásokat, büntetéseket, leckéket. Mindezek látszólag arról szólnak, hogy az életre készüljön. Valójában egészen másról: ne okozz problémát, állj be a sorba, a helyedre! (Tiszta önzés.) Megkaphatja az anyagi javakat, egy kényelmes megoldást ugyanabból a célból: „Maradj nyugton!” Ezt primitív módon is meg lehet célozni: „Kuss, takarodj, durrr!”

Hogy mi az a minden, amire a gyerekeknek szüksége van, arról mindenkinek más véleménye lehet. Mondok egyet: önfeláldozás. Téved az, aki valami végletes dologra gondol. Bár egyáltalán nem könnyű, de egyszerű. Egy egyszerű gesztus: előreengedlek. Hogy lássalak, és vigyázzak rád, hogy lassan kibontakozzon előtted a világ, élvezd az izgalmas életet, miközben bármikor megvetheted a hátadat, vagy elbújhatasz mögém, megfoghatod a kezemet, és megtanulod a korlátokat. Kicsit égesd meg a kezed, kicsit ess hasra, kapjál pofonokat a kisbetűs élettől. Én, aki már többet tudok, segítek. Csak a dolgomat végzem, nem akarok tőled semmit.

Az önfeláldozás emberi dolog? Fenét! Az összes élőlény önmagát adja, önmagából ad a következő generációnak. Nagyon sokan belepusztulnak. Talán csak az ember próbálja mindezt élvezetes, nemtörődöm módon végigcsinálni. Jó dolgunkban boldogtalanságot teremtünk, ahogy velünk is tették.

Az összes „javító” valami embertelen – de csak az emberekre jellemző – nemtörődömség miatt jut el az intézetig. Nem is csoda, hogy nem tudnak mit kezdeni a törődéssel, ha találkoznak ilyesmivel. Inkább ellenállnak. Főleg, ha kötelezik őket, hogy törődésnek vessék alá magukat.

Milyen érdekes helyzet. Valakit arra köteleznek, hogy – legalábbis formálisan – törődést kapjon. Büntetésből jót. Még a mesében sincs ilyen. Csak itt, a Javítóban.

A „Javító” névutalás nem a gyerek megjavítására céloz. A gyereket nem lehet megjavítani. A múltat sem lehet kijavítani, sem az okozott sérüléseket. A helyzetet lehet javítani. A homályossá vált ablakokat lehet tisztítani, a hályogossá váló szemeket: „Nem olyan a világ! Ilyen a világ.” Na és milyen is a világ? Amilyennek látod. Amilyennek bemutatkozik.

Mit lehet közvetíteni a világról? Mindenkinek vannak képzelgésai a „valódi világról”. Minden nevelőnek, tanárnak, felügyelőnek, civilnek. Sok-sok világnézet. Ki mondja meg, hogy melyik a helyes? Talán a „bölcс öregember”, ő viszont csak a mesében létezik.

Itt, ebben a valóságban is van persze igazság, és van is, aki megmondja, melyik az. Mégpedig én. Meg én. Meg én. Meg én... Szóval mindenkinek.

A gyerek pedig csak kapkodja a fejét. „Tehát akkor most mi a helyes? Legyek jó! Az mit jelent? Tartsam be a szabályokat! Melyikeket? Hallgassak a felnőttekre! Kikre? És ugyan minek? Tanuljak! Miért? Szeresd felebarátodat! Mi van?! Ne lopj! Ugyan miért ne? Tedd, amit mondok, különben baj lesz! Aha, ezt már értem. Majd vigyázok. Aztán elmúlik ez is egyszer, ez az „akaroktőledvalamit, és megmondomazigazságot”-féle hülyeség. Majd elmegyek innen, és azt csinálom, amit én akarok. Én osztom az igazságot.

A legtöbb gyerek csak arra vár, hogy felnőtt legyen. Később nosztalgáznak a boldog gyerekkorról, vagy átkozzák a gyerekkorukat – rossztevőiket – boldogtalan felnőtttségükért. Kevesen nőnek ki belőle.

A javítóokra is ez vár, csak sokkal súlyosabb formában: börtön, szegénység, kinasztottság. Ez a „predesztináció”. Ez az ítélet, amelyet nem a

bíróságon hoztak, hanem jóval korábban. A bíróság szalmaszálát nyújtott ítéletével: nem mész börtönbe. Nem muszáj megbélyegzettnek lenned. Csak kapaszkodj ebbe a jó erős szalmaszálba, az összes terheddel együtt. Reménytelennek látszik? Nem reménytelen, csak „kurva nehéz”.

Mit tud elérni az, aki tizenhat évesen hatodik osztályos?

Mit tud elérni az, aki tizenhat évesen nem tudja, melyik országban van Budapest?

Mit tud elérni az, aki tizenhat évesen nem tud írni, nem tud olvasni, sem számolni tíz fölött?

Mit tud elérni az a tizenhat éves, aki ép értelmű, de nem tudja, hogy a fenekét ki kell törölni? Nem ismeri ezt a szokást.

Mit tud elérni az, aki ismereteit az utcán és a monitoron, képernyőn keresztül gyűjtötte be? Ismeri a Milka-tehenet, a pornó-szexet, a győri kekszet. Tudja, hogy az óriáskígyó veszélyes, és a miniszterelnök hülye. Ismeri a menő, trendi dolgokat. Tisztában van azzal, hogy az embernek jól kell tudnia verekedni, és az igazi nagyembernek jó vastag karja van. Azt is tudja, hogy kell felszívni az „anyagot” vagy beszívni a gázt. Ezek nagyon menő dolgok, de a legmenőbb a „lövés”. A lövés izgalmas, rejtelmes, veszélyes, különleges. Csúcs. Mint az Audi vagy a Mercedes. Mint a Nike vagy az Adidas. Csak a legjobbak tudják megengedni maguknak. „Te nem szívtál még?! Ki vagy te? Semmi anyag? Piskóta vagy.” Ezek az izgalmas dolgok, meg az akciófilmek, meg a „Fókusz” és a „Győzikesó”.

Íme, az alaphelyzet, ahonnan ki lehet indulni. De!

Van itt más is. Mesére nyíló kerek szemek. Boldogság egy elismerő szótól vagy pillantástól. Hálás tekintetek. Szeretetre, jóságra való éhség.

Sokkal kevesebbnek tűnik e másik oldal, de sokkal erősebb. Azért erősebb, mert azt szeretné, hogy engedjünk be fényt a sötét szobába. Már egyetlen résen betörő fénysugár is megtöri a sötétséget. A fény mindig erősebb. Az „épület” fala viszont nagyon vastag. Kitartást, állhatatosságot igényel – a bent levőtől is, a kint levőtől is, hogy rést üssenek.

A „bent levő” sajnos mindezt nem tudja. Nem is rendelkezik nagy kitartással – ez alaptu-

lajdonsága. Megrekedt a gyerekkori „itt és most mindent akarok” szinten. Nem csoda. Nemigen voltak kielégítve kisgyerekkori vágyai, késztetései. Helyettük mást kapott. Vagy a semmit, vagy mindenféle pótszert, vagy durvaságot, vagy mindezt együtt, hol ezt, hol azt. Különben nagy-nagy erőszaknak és korlátozásnak éli meg a helyzetet – nem segítő szándéknak. Ez sem csoda, mert hiszen valóban erőszakos, korlátozó segíteni akarásról van szó.

Beavatkozás.

Ki vállal egy beavatkozást? Aki tudja, hogy bajban van. Mondjuk beteg. Nem szívesen, de akár kés alá fekszik. A „javító” viszont nem tudja, hogy bajban van. Nem tűr beavatkozást az életébe, a lelkébe.

A „SZERELŐK”

Mi, „kintiek”, javító felnőttek nagyon sokfélék vagyunk. Mindannyian jót akarunk. Kérdés: kinek? Magunknak biztos – ez rendben is van. Szükségünk van kenyérre, elismerésre. (Nem vagyunk elkényeztetve. Kenyérre még csak-csak futja, akár egy iskolában. Sikerélmény még anynyi sincs.)

Vajon tudunk-e falakat törni? Van-e bennünk annyi elhivatottság? A dolognak az a nehézsége, hogy erővel, akarattal, nagy tudással, technikával nem lehetséges. Nincs az a jó véso, az az erős vagy ügyes kar, az a buldózer, amely betörheti ezeket a falakat. Ezek „virtuális” falak. Képlékenyek. Erősek. Alattomos technikát kell alkalmazni, mint a gyökerek a sziklában. Megtalálni a rést, és szép lassan, kitaratóan, erővel szétfeszíteni. Az élet erejét kell használni az élettelen falakkal szemben. Lehet szeretetnek hívni, de ez nem a „csöpögős fajtából” való.

Szóval – a szakmai tudáson kívül – kell élet-erő. Az életbe vetett hit. Életszeretet.

Kell még intelligencia (ravaszság) és művészet.

Nem túlzok – rendkívüli képességek szükségesek ahhoz, hogy akármilyen csekély eredmény szülessen. E képességek itt fejlődnek ki – az adottságok, a jó szándék és az akarat talaján. (Mint minden más.)

Ehhez képest gyakorlatilag becsöppennek az emberek a Javitóba. Általában fogalmuk sincs, mi vár rájuk, mire vállalkoznak – ha egyáltalán vállalnak valamit. Mindenképpen olyan helyzetekbe csöppennek bele nap nap után, amilyeneket máshol soha nem tapasztalnának.

A rendkívüli helyzetek arra lehetnek jók, hogy szunnyadó képességeket hozzanak ki az emberből. Próbára teszik. Mint a mesékben. Ott vannak, akik kiállják a próbát, és van, aki nem. Itt is így van. Helyzetek bőven akadnak, nem csak spontán. A fiúk mindenkit megkóstolnak. Főleg az új dolgozót. Az a jó, ha az illető mielőbb veszi a sátorfáját, egzisztencia ide vagy oda. Ha képesnek érzi magát, s mégsem úgy van, akkor csak bajt okoz magának, a fiúknak is, meg az intézetnek. „Nemes küzdelem” helyett kínlódás lesz az egész.

Első napomon volt részem a következő meghökkentő élményben. A nevelő, aki mellé beosztottak, nemrég kapott saját csoportot. Agilis volt, határozott, autoriter. Olyan, aki meg akarja nevelni a gyerekeket. (Szóval a lehetetlent célozta meg.)

A vacsora utáni takarításkor történt. A fiúkat sorba állította, ellenőrizte a tisztaságot, a rendet, és kiosztotta a „hátasokat”. Csak így, mintegy normális módon. „Na gyere, neked két háta jár, neked egy, neked meg három. Túl sok hibát találtam. A többiek elmehetnek.” Levette a karóját, nehogy baj érje. (Aki ismerte, tudta, hogy most „baj van”. Én nem ismertem.) A „bűnös” lehajolt, és hátulról (!) kapott egy óriási tenyerest. Tiszta erőből. Felállt vörös arccal, kicsit vigyorgott kínjában, a többiek röhögtek vagy félrenéztek. Én pedig bámultam: mi van?! Ez a nevelő még húsz évig gyűrte az ipart itt. Elbocsátották. Nem hiszem, hogy épületes húsz éve volt. Ezt az is jelzi, milyen dicstelenül távozott. Személy szerint sajnálom. Sajnálom őt, és sajnálom, hogy itt volt.

Tudok ellenpéldát is. Jött egyszer egy nevelő, aki nagyon tudta, mit akar. Ismerte a műfajt, dolgozott már rázós intézetben. Elképzelései voltak, tehetséges volt, és tudta, mire vállalkozik. Szerette a gyerekeket, ismerte a módszereket, és belement a játékokba. Létrehozott egy különleges csoportot. Ma, tíz évvel a távozása

után is ide viszik először a vendégeket. Ami megmaradt a falak között, az kizárólag az ő szellemének lenyomata. Gurult tovább a szekér, amelyet elindított, és csak mostanában áll le. Pedig senki nem volt képes hasonlóra, de olyan erős nyomot húzott, hogy csak azon lehetett továbbhaladni. Sajnálom, hogy elment. Nem miatta. Tudom, hogy máshol újabb és újabb nyomokat hagyott.

Vannak mások is, akik nyomokat hagynak maguk után. Gyerekekben is, felnőttekben is. Sokszor egy-egy növendék úgy csügg, rajongva a nevelőn, mintha az apja lenne. Szerencséje van, meg nem is, mert hiszen egy-két év múlva végérvényesen el fog menni.

Volt egy munkatársam, akitől sokat tanultam. Képes volt arra – többek között –, hogy a legzűrösebb helyzetekből a legjobbat hozza ki. Olyan helyen dolgozott, ahova azokat a fiúkat helyezték, akikkel nem lehetett már mit kezdeni. Csupa zűrös gyerek. Vagy a szökésen jár az eszük állandóan, vagy ellenállók végtelenen, vagy kötözködnek mindenkivel, terrorizálják társaikat, vagy épp önmagukra veszélyesek. Nem csinált „túl nagy dolgot”. Egyszerűen lefoglalta őket. Nyolc órából négyszázhetven percen keresztül. Sport, játék, vetélkedő, munka, „lelkizés”... stb. Még az étkezések is érdekesek voltak, és mindenki figyelmet kapott. Ha pedig valaki bajban volt – öngyilkosságon járt az esze, vagy megpróbálta, összeverekedett valakivel, megtagadta a munkát, belescapott a falba, és ordibált magából kikelve, szóval „beronyózott” –, egyszerűen egy félreeső helyre invitálta őt, és csodát tett. A fiú nemsokára vigyorogva került elő, s onnantól minden szavát követte, mint a szentírást. Farkasból hirtelen bárány lett. Hatott rájuk. Amit ő mondott, az úgy volt igaz. A szeme villanását figyelték. Valamit mindenki kapott tőle. Ismerte a „hatás művészetét”. Sajnos továbblépett ő is. Szintén mély nyomot hagyott.

Azok is mély nyomot hagynak, akiknek hatása „csak” egy-egy gyereket ér el. Lehet, hogy nem hoznak létre példamutató csoportot, nem lépnek fölfelé, csak működtetnek valamit. Újabb és újabb gyerekekre hatnak az évek során. A hatásuk homályba vész. A jövő homályába. Itt és most viszont valóban működik.

„Sz. úr megmondta”... „G. bácsi elintézi”... „Zs. néni azt ígérte”... „Bezzeg P. bácsinál befogod a szádat!”... És így tovább. Vannak hatások. Bombáznak a falakra. Hol visszapattannak, hol elnyelődnek. Nem lehet tudni, mikor melyik üt rést, vagy legalább repedést. Nincsenek visszajelzések arra vonatkozóan, hogy a hatások milyen eredményt okoznak, legfeljebb rövid távon, egy-egy pillanatra a szemekből tükröződve, hogy aztán a következő percben ugyanolyan zártságot, kiszámíthatatlanságot „sugározzanak”. A fiúk nem változnak egykönnyen „farkasból báránnyá”, csak úgy tűnik néha. A sokévi bizalmatlanságot, a sok-sok bekérgesült sebhelyet, vadhajtásokat, lelki torzulásokat, beteges viselkedési sémákat, fekélyes, elüszkösödött érzelmi sérüléseket, intellektuális elnyomást, hályogos szemű világnézetet nem lehet ripszropsz, egy-két év alatt meggyógyítani.

„Félrekezelni”, elmélyíteni viszont nagyon könnyen. Sokan sajnós úgy képzelik el a problémák kezelését, mint a régi borbélyok. „Rosszul van? Megoldjuk egy kis érvágással. Elgyengült? Jöhet a beöntés.” Az érvágás és a beöntés működik néha. Időnként erőszakot kell alkalmazni, de azért furcsa volna, ha minden betegséget sebészeti úton kezelnének. A „kurva életbe, mit csinálsz már megint, te személtáda” típusú beavatkozás például nagyon is ritkán hat építő módon. Olyan, mintha égési sérülést meleg olajjal kezelnének, vagy lázas gyereket szaunával. „Verekedtél? Durr! Nesze!” Tényleg furcsának tűnik az ilyesfajta megoldás. Az is.

Azért kíváncsi lennék arra, ki tudna higgadt és hatékony maradni egy agresszív, indulatos helyzetben – éppenséggel egy verekedés közepette? Tűzriadóban megtalálni a vészkijáratot vagy a tűzcsapot? Ki tudná eldönteni például adott pillanatban, hogy a gyerek most epilepsziás rohamot kapott, vagy játszmazik? Vagy ha dühöngő örültté válik, gyógyszer kell-e, gyöngéd szó, érintés, vagy egy hatásos „nagy büdös” pofon? Minden választás kockázatos, és csak pillanatnyi döntési idő van. A jó pillanatnak pedig gazdag előzménye. Gazdag és tanulságos.

A nevelő, tanár, oktató, felügyelő akkor tanul sokat, ha merész, de nem öntelt. Ha elképzelései vannak, de nem képzelet, hogy övé az igazság.

Ha jót akar. Ha nem a maga akaratát tartja célpontnak, és a céljait maga előtt tartja. A végső célja pedig csak egy lehet: javítani, jobbítani.

CSODÁRA VÁRVA

Hogyan lehet valamin javítani? Mindenki tudja. Ugy, hogy adok hozzá. A tehetségemet, az akaratomat, a hozzáértő munkámat, a jobbító szándékomat.

Az emberen hogyan lehet javítani? Hogy adok neki. Az adás pozitív dolog. Nem füles, nem igazságszótás. Az adás a kapónak jó. Akkor kap valamit, ha jónak érzi. Nem is kielégítés. Az csak „devalválás” lenne. A kielégülés nem ugyanaz, mint a „jó érzés”.

Minden ember ismeri a jó érzését. Ettől vagyunk emberek. A javító gyerek is ismeri. Minél többször megtapasztalja ezt az érzést, annál jobb lesz neki. Annál többet „javul”.

Ezért lenne szükség minél több jóérezsű felnőttre a Javítóban. „Akik a virágot szeretik.” Nem letépni. „Csak úgy.” Elültetni, locsolgatni, gyönyörködni. Vagy csak meglátni. Észrevenni. Rájönni, hogy milyen sok virág van. Nem csak a virágboltban, a kertben vagy a szép tavaszi mezőn. Akár a vonatsínek melletti olajos kövek között, vagy a betonjárda résein, az aszfalt repedésébe, a tuskés gazban.

A legnagyobb gazban is találhatunk virágokat, és a legszebb kertben is gazokat.

A Javító sem ez, sem az. Gazok és virágok is találhatók. A gyerekek között és a felnőttek között egyaránt. A fő különbség az, hogy a gyerekek között nagyobb esély van arra, hogy egy tuskés gaz szép virágot hoz.

A természetben, az élet rendjében mindennek megvan a maga helye. Az úgy jó és szép. A társadalom is ilyen. Minél inkább beleavatkozunk természetességébe, annál több csúnya dolog keletkezik. Hogy a társadalom mennyire nem természetes, vagyis emberséges, itt most nem feszegetni való kérdés. A javítók viszont biztos, hogy nem a társadalom emberséges részéből bukkannak elő, hanem a legtermészetelenebből. Fizikailag talán nem látszik rajtuk, de lelkük olyan elnyomott, mint a betonjárda alatt nőtt növény. Torz, nyomorult, kicsi.

Ilyesmit utánoz a japán bonszaitechnika. A minifákat úgy alakítják ki, hogy mesterségesen csökkentik az életfeltételeket. Épp csak annyira, hogy a növény életben maradjon. Keresnek egy mostoha körülmények között felnőtt apró facsemetét, óvatosan kiemelik, és a gyökerét lemetszik. Így ültetik cserépbe. A továbbiakban nagyon óvatosan adagolják a vizet, és évente metszik a gyökereket. Így egy ötvenéves fa – ha kibírta ezt a sok kényeztetést – akkora marad, mint egy néhány esztendő csemete, de formára olyan lesz, mint felnőtt társai. (A fának különben mindegy.)

Figyelem! Ha egy bonszaifát kiültetnek a szabadba megfelelő helyre, akkor idővel igazi nagy fa lesz belőle. Ez a természet csodája!

Azt gondolom, ilyen az emberi lélek is. Sok-sok nyomorgatás után, ha talajt talál, újra kibontakozhat. Ha túléli. Ha egészséges marad.

Ilyesmit feszeget *Victor Hugo A nyomorultakban*. Jean Valjeannak viszont óriási szerencséje volt, mert találkozott egy különleges emberrel. Lelke újra táplálékot kapott. (Regénybe illő történet...)

Nagyon nagy kérdés ágaskodik most élénk. Vajon létezik-e ilyesmi itt és most, ebben a mindennapi, XXI. századi rongyos magyar valóságban? Vannak-e romantikus történetek? Utópiát kergetünk, vagy tényleg képesek vagyunk csodát művelni?

Lehet, hogy utópiát vagy csodákat képzelünk. Mint a szerelmes férfi, aki a csillagokat ígéri. Lehozza? Nem. Mégis komolyan gondolja. Ha tényleg komolyan gondolta, akkor később sokkal nagyobb dolgokra lesz képes. Olyan konkrét, valóságos csodákra, amelyeket korábban elképzelni sem tudott volna. Képes lesz elviselni szerelmes felesége egyáltalán nem szerelmesnek mutatózó mindennapi dolgait, rigolyáit. Képes lesz megfelelni a sűrű hétköznapok és rendkívüli élethelyzetek kihívásainak. Képes lesz egészséges családot alapítani, gyerekeket nevelni. Csodákat képes létrehozni, mert – bár lehet, hogy másképp képzelte, de – hitt a csodákban. Utópiákat forgatott a fejében, és olyan módon valósította meg a valóságot, ahogy elképzelni sem tudta volna.

Szeretném azt hinni, hogy a Javítóban is ilyesmi történik. Utópiákat kergetünk, hiszünk

a csodában, és aztán egyszer majd valami beérik. Valamikor később, valahol, ahol mi már nem vagyunk ott. Csak a „Javító szelleme”.

Pillanatnyilag – ha körülnézek – csak utópiának tűnik, hogy hiszünk a csodákban. Jobbára inkább csak izzadságszagot érzek. Nemcsak a jól végzett munka izzadságszagát. Belekeveredik az erőlködés és a feszültség szaga is.

LEHETŐSÉGEK

Az idők során a Javító sok hasznos változáson ment keresztül. Egyre emberségesebb lett, egyre jobb körülmények alakultak ki. Egyre nagyobb lehetőség a szellemi megújuláshoz, a valódi pedagógiai munka kialakulásához. Húsz éve még – törvényszerűen és automatikusan – a szökésből visszahozott gyereket fogdába rakták. Négy-nyolc napra egy szűk helyiségbe, egy priccs és egy stoki társaságában. Kapott újságokat – még ha nem tudott is olvasni. Amikor a nevelője megérkezett, fölment hozzá, és kiszabta a büntetéseket. Először is alaposan megverte. Vagy pusztá kézzel vagy egy kábeldarabbal. Ez már akkor sem volt törvényszerű, de abszolút bevett szokás volt. Aztán a gyerek akár nyolc napig is ott maradt egymagában, „étel, ital, pisi, kaki”-szinten, igazi épületes szellemi lehetőségek között. Mi minden foroghatott a fejében és a lelkében! Igazi negatív megerősítés volt ez. Az ellenállás és gyűlölet megerősítése. A bántás következménye. (Ez időben történt a nevelőgyilkosság is – 1983-ban.)

Ma már nincs fogda. Jóval előbb megszűnt, mint ahogy az EU-szabályok életbe léptek. A visszahozottat néhány órára elkülönítik egy üvegajtós helyiségben. Az orvos megvizsgálja, a nevelő – esetleg még valamelyik igazgató – beszélget vele. Megverni szigorúan tilos. Hogy ki hogy és mit beszélget vele, és megveri-e, nem lehet tudni. Ezek nagyon személyes dolgok. Nem lehet szabályokkal, törvényekkel meghatározni.

„A valódi pedagógia mindig személyes. Megfoghatatlan, mérhetetlen. Csak kapizsgálni lehet a fortélyokat, titkokat.” Ezt egy kollégámtól hallottam, de szerintem – remélem – ma már elég közkeletű. Erre mondom én inkább így: művészet.

Régen a gyerekek tíz- (korábban húsz-harminc) fős hálósobákban, emeletes vaságyon aludtak. Húsz éve az egész intézetben egyetlen tévékészülék volt, azért versenyeztek hetente a csoportok. Minden hétfőn mozi. (Sok szempontból talán jobb is volt.) Ma már egy- vagy kétszemélyes hálók vannak, a nappaliban tévé, DVD, hifitorony, számítógép. Konditerem. Egy jobb kollégium komfortszintje. Jól felszerelt, függetlenített általános és szakiskola, ahol állami bizonyítványt és szakmai oklevelet lehet szerezni. Hozzá tanműhelyek. Szóval nyugodtan el lehet mondani, hogy jó a „terep”. Az adottságok, lehetőségek e része igazán magas szintű. Az intézet biztosítja a jogokat és a lehetőségeket. Adminisztratív, gazdasági, jogi vonalon „topon van”. Kifelé szép képet mutat. Mi a helyzet a szakmai adottságokkal? Azok is vannak.

Képzelnék el egy gyönyörű, jól felszerelt hajót. Például egy fregattot. Minden adottsága megvan, hogy széleseben hasítsa a habokat. Szüksége is van rá, mert komoly küldetéssel bízták meg. Ez az egyetlen olyan hajó, amely képes teljesíteni. El is látják mindennel, amire szükség lehet egy ilyen különleges úton. Aztán összetoborozzák a legénységet, mégpedig úgy, hogy kihirdetik: különleges feladatra lehet jelentkezni matrózigazolvánnyal, matrózfizetésért. A jelentkezőket pedig néhány kérdéssel megrostálják: „Tudsz úszni? Voltál már hajón? Ismered a matrózcsomót?... Na jó, majd meglátjuk.” A matrózok nem tudják pontosan, milyen hajóra kerülnek, mi a küldetésük, hová mennek. A kapitány nem tudja, hogy a matrózok mire képesek valóban. Nem lehetnek túl nagy elvárásai, mert nincs válogatási lehetőség. Nem tud sokkal többet nyújtani, mint egy átlagos hajón. Erre kisebb a keret, mint a felszerelésre, a külsőre. Jelentkező mégis van bőven. Kell a munka.

Mint mondtam, a javítóba becsöppennek az emberek. Volt katonák pedagógiai végzettséggel, pártfunkcionáriusok, lakástalan ifjú pedagógusok, vagy munkahelyüket veszített korosabbak, vállalkozók gazdasági túlbiztosításért vagy tb-járadékért, biztos, kényelmes megélhetésre vágyó szakmunkások... Ez csak a pedagógiai részleg. A dolgozók fele. Az már nem is annyira

érdekes, hogy a szakács miért nem egy jó kis étteremben dolgozik, vagy a könyvelő miért nem kétszer ennyi fizetésért máshol. (Itt nem olyan hajtós a munka. Kisebb fizetés, de biztos állás.)

Senki, de senki nem azért jön dolgozni a Javítóba, mert óriási elhivatottságot érez egy különleges feladatra. Talán lehet egy kis bizsergető érzés: „Na, ez nem közönséges munkahely lesz.” Sokak számára aztán kiderül, hogy ez is lehet közönséges munkahely. Vannak mások, akik pöffeszkednek a különlegesség tudatában, és jól elvannak ezzel a felemelő érzéssel. Akadnak, akik szenvednek, de kilépni nem mernek.

Néhányan viszont tényleg belekóstolnak a keserűdesbe. A hideg-meleg borzongatásába. Belemerülnek, és egyszer csak megérzik az indíttatást.

Az két irányból érkezik, táplálkozik, gyökerezdik. Belülről: gyerekszeretet. Kívülről: gyerekszeretet – a megnyilvánuló. Még egyszerűbben: meglátni a javítóban a gyereket. Nem a gonosztevőt, az alávalót, a bűnöst, a sérültet, rosszat, hazugot, erőszakosat, hibásat, büdösöt, hangosat... a rémisztőt. Azt „csak a vak nem látja” – szoktuk mondani. Viszont „akinek szeme van, láthatja...” – mondta régen Valaki. Nem a felszínre gondolt.

A hullámzó tenger csak néhány méterig olyan ingatag és veszélyes, még viharban is. A mélyben mindig ugyanaz az élet folyik. Élet. A szép pillangóban ugyanaz az élet van, mint a hernyóban, a pókban, a varangyban. A csalánban is ugyanaz, mint a százszorszépb. Felszínesen gondolkodva azt lehetne mondani: a csalánt irtani kell, a százszorszépet pedig ültetni. Ki mondja, hogy a csalánosban sétálgass, oda rakd a sátradat, vagy olyan módon avatkozz a természetbe, hogy a csalán és a parlagny terjeszkedjen? A csalán csak elfoglalja a maga helyét.

Kicsit rossz a hasonlat, mert a javító nem csalán, nem pók, nem béka, hanem... Na, mi csoda? Bizony számtalanszor megtapasztaltam: ugyanolyan ember, mint bárki. Ha nem is a „legjavából”. (Szerencsére itt a javító, ha-ha.) Viszont: szerencsére gyerekekről van szó. Ha valaki megkérdezné tőlem, hány javítóra lenne szükség – csak – Magyarországon, azt mondanám, legalább ezerre. Ebből kilencszázban fel-

nőttek lennének. Csak minden századik ember...? Azt hiszem, kis számot saccoltam. Hányan is törekednek javulásra önmaguktól?

LECKÉK ÉS TANULSÁGOK

Tegyük félre a viccet meg a hasonlatokat. A legfontosabb kérdések még mindig válaszra várnak. Mit lehet tenni? Hogyan? Ki képes rá? Érdemes-e? Lehetséges-e? Van-e értelme? Ezekre a kérdésekre van, aki nem keresi a választ. Van, aki így fejezi ki magát: büdös javító, mocskos bűnöző, szemét kölyök stb. Itt most viszont nem ezen a vonalon haladunk. Most nem a „csalánkaszállás módszertana” a téma. Hanem az, hogy mi folyik manapság a Javitóban. Felismerjük-e az árvacsalánt, mielőtt sarlót ragadnánk?

A gombaszedés nagyon tanulságos tevékenység. Megtanítja az embert, hogy különbséget tudjon tenni. Pontosabban arra, hogy fel tudjon ismerni valamit. Többen kérdezték már tőlem, hogyan merem megenni a leszedett gombát. Honnan tudom, hogy nem mérgező? Onnan, hogy azt szedem le, amit személyesen ismerek. Úgy ismerem, mint téged, akivel – mondjuk – most beszélgetek. Ha elmegyek melletted az utcán felismerés nélkül, akkor kicsit sem ismerlek. Ha köszönök neked, akkor jobban. Ha megállítalak... beszélgetek veled... jobb kedvre derítelek... Szóval a megismerésnek vannak fokozatai, mint tudjuk. Csak abból a gombából eszem, amit már jól ismerek.

A javítóssal más a helyzet. Először bele kell kóstolni. Kóstolgatjuk egymást. Kicsit veszélyes. Én vagyok előnyös helyzetben – hatalmi szituáció. Muszáj megpiszkálni, különben nem tudom meg, mi van a bokorban. Nyúl vagy róka... béka vagy sikló... egér vagy patkány... ördög vagy angyal... csalán vagy lilium... darázs-fészek vagy rigófészek...? Sok-sok minden bukkan elő, a sort nem lehet befejezni. Kezdetben mindig a harapós, szúrós dolgok ijesztgetnek, s ha megijedek, akkor nincs tovább. A többi bennmarad. A reszkető nyuszi, a kíváncsi mosómedve, az okos kismalac, a játékos manguszta, az ügyes mókusz, a bölcs medve, a hős oroszlán... és a többiek. Nem maradhatnak

bent – pont ezek nem –, különben eltorzulnak, tovább torzulnak. Malacból disznó, okosból nagyokos, ügyesből ügyeskedő, játékosból levegős, kíváncsiból kukkoló... stb. A liliumot benővi a csalán vagy a vadkender. Az angyal az ördög árnyékában marad.

Ahogy sokunknál, akik küszködünk ezzel. A javítóssal viszont – ahogy sokan mások – nem keresi az angyalt az árnyékban. Maga van árnyékban, és nem néz önmagába. Árnyékharcot vív. Ellenáll a jónak is, a rossznak is. Nem adja meg magát. Tudatlan – sokkal inkább, mint bárki. Mint mindenki, tökéletesnek tartja önmagát, illetve a tökéletlenségeiért, balsorsáért csakis a külvilágot okolja, hibáztatja. Elveszítette már a gyermeki naiv bizalmat – sajnos hamarabb, mint kellett volna. Most önmagát formáztatja, mint minden serdülő – ugyanolyan szenvedélyvel, ugyanolyan kritikusan és ellentmondásos érzelmekkel –, de azzal a különbséggel, hogy sokkal nagyobb mélységekből indul, sokkal kevesebb eszköze van az önmegvalósításra, mint másoknak, és sokkal több a torzulás a lelkében. Durva elnyomás – durva és primitív kitérés.

Durva és primitív környezet, negatív, kritikátlan minták. „A bátyám menő a sitten.” „Az igazság mindig győz, csak keménynek kell lenni, mint »Vandam«.” Mindenki „menő” akar lenni. Szépnek lenni, okosnak lenni, ügyesnek... stb. – ezek másodlagos dolgok. Az önmegvalósítás lényege, hogy uralkodni tudjak mások fölött – minél több ember fölött –, aminek „mindössze” hozadéka, hogy rendelkezem is fölöttük, illetve a javaik fölött. „Adjál cigit. Nem?! Durr! Na, akkor adsz?” Ehhez pedig csak erő kell.

A rangsor egyelőre a kortársak között alakul ki. Alakulása befolyásolhatatlan. Csak figyelni lehet, és megpróbálni kezelni. Ha a „menő” a sor végére állítom, akkor később megtorolja a társain. Bárki csak arra lehet befolyással, hogy ne fájuljanak el a módszerek. Jól kell ismerni a rangsort, és szigorúan tilos a sor elejére állni. Nem szabad a felnőttnek „menőt” játszani. Nemcsak azért, mert ez csak erősíti az egész folyamatot, és további torzulásokat eredményez. Ha a felnőtt „menő”, akkor ő is egy „rossz javítóssá” devalválódik. „Megette a fene az egészét”, kizárt minden pozitív példa. Márpedig

csakis pozitív példával lehet szembehelyezkedni a negatív erővel. Ez az egyik legnehezebben megvalósítható dolog a Javítóban. Minden emberben működnek, szunnyadnak, ugrásra készen állnak a primitív késztetések. Az egyszerű birtoklási vágy, az „Én akarom!”, „Enyém az igazság!” ereje. Ezek az erők vastagítják a falakat – a másokét és a magunkét egyaránt. Ahogy sárdobáláskor vastagodnak az agyagrétegek.

Azok a felnőttek és gyerekek okoznak kisebb problémát egymásnak, akik ravaszul kiképzett védőréteget viselnek magukon. Őket – a lelkiüket – saját intelligenciájuk zárta börtönbe, vastag porcelánburokba. „Szépen elvagyunk egymás mellett. Tartsuk be a távolságot, nehogy cseréptörés legyen. Te tiszteld az én törvényeimet, én meg figyelek a tiédre. Legfeljebb néha behunyom a szemem, ha jó fiú leszel. Egyszer én vagyok a főnök, egyszer te. (De főleg én.)”

Az egyik kezdő nevelő – a második munkanapján – megkapta munkaköri leírását. Éppen elmélyülten olvasgatta, mikor főnöke komoly – problémás – arccal elé állt a költői kérdéssel: „Be tudnál vállalni máris egy helyettesítést? Egyedül leszel egy csoporttal. Majd az éjszakai felügyelőt berendeljük kicsit előbb, hogy a vacsoránál segítsen.” Az „ifjú titán” nem tudott, nem is akart nemet mondani. „Persze! Hogyné! Naná! Nem nagy ügy.” Nem is volt probléma egészen délután ötig, amikor a szabad foglalkozás kezdődött. „Az intézetben szigorúan tilos bármilyen szerencsejáték, kártya stb. használata.” Ez volt a munkaköri leírásban. Öt órakeresztelt a menő helyettese: „Megkaphatnánk a kártyát?” „Milyen kártyát?” „Ott van a fiókban.” Tényleg ott volt. Nem kapták meg. Szembesülniük kellett olyannal, aki nem alkuszik. „A kisköcsög újonc nevelő!” – hangzott el félhangosan. Az „ifjú titán” megkapta az első leckéjét, amelynek egyik része viszonylag egyszerűen megoldódott: tisztázódtak az erőviszonyok. A nevelő volt helyzeti előnyben. (Elfogyott azért egy kis adrenalin.) A lecke másik fele sokkal elgondolkodtatóbb volt: mit keres a kártya az asztalfiókban? Most akkor mi van?

Abban az időben kötelező volt a csendes foglalkozás – a tanulás ideje. Most is az, de régen komoly ellenőrzés folyt. Az otthonvezető végig-

járta a csoportokat. A csoportajtóban pedig állt egy figyelő. Egy növendék. Mikor jött a főnök, beszólt: „Hessz van!” Ugyanúgy szólt be, mint amikor a nevelő érkezett meg valahonnan magára hagyott csoportjába.

Informális rendszerek, viszonyok, szabályok mindig is voltak, lesznek. Akkor van gond, ha összerosódnak a formális szabályokkal. Ha a felnőtt bedől a dumának: „Maga olyan rendes, biztosan megengedi...” Pláne nagy baj, ha a felnőttől indul ki: „Fiúk, ezt nem lehet, de én megengedem, ha cserébe jók lesztek.” Semmi esély. Megint csak „megette a fene”.

TÖRVÉNYEK

Ezek szerint körömszakadtáig ragaszkodni kell a szabályokhoz. Nem. Legalábbis nem minden esetben. Épp ellenkezőleg! A szabályok merev betartása azoknak szükséges, akik nem ismerik a mögöttük rejlő törvényszerűséget. Akik nincsenek tisztában a természet és a társadalom *valódi* – íratlan – törvényeivel. Akik tudatlanok. Ha valaki ismeretlen helyen közlekedik, térképet használ. Aki ismerős, az csak jön-megy, anélkül, hogy akár az utcák nevét tudnia kellene.

A gyerekek megmondják, mit kell tennie, s mit nem lehet. Ez a szabály. Hogy miért kell így, azt a *törvény* diktálja. Nem „kitalált” törvény, hanem a valódi. Később, ha képes lesz rá, a gyerek is megismeri a törvényt, a törvényeket. A pici babát óvjuk a tűztől – agresszív módon, számára érthetetlenül eltereljük. Nem elég elhívni, el kell venni, téríteni a forráság közeléből. Aztán egyéves korában – talán – belenyúl a születésnap gyertyába. Megismeri a törvényt. Ha ráütnek a kezére, akkor viszont marad az érthetetlen szabály és a frusztráció. „Nem engedik, nem engedik, miért nem engedik – a gonoszok?” Később sokkal fájdalmasabb találkozása lesz a tűzzel.

Az élet alapvető törvényei számtalan apró kis törvényre oszlanak, amelyeket apránként, szemezgetve gyűjtünk össze – mint „tyúk a szemet”. Ideális esetben ezek akár a gyöngyszemek sorakoznak az ifjúból idősödő ember előtt, hogy egyszer majd szép nyakláncokként mint a „böl-

cesség kincsei” lógjanak a nyakban. Viszont nincs ideális eset – a gyöngyök szétszóródva rejtőzködnek a kavicsok között. Talán legkevésbé ideális a javítócsok esete. Rengeteg ócska kavicsot cipelnek gyöngyök helyett.

Ezt olvastam: „Nomád pásztorok jártak egyszer egy különös, ismeretlen helyen, ahol le is táboroztak. Az esti táborútnél nagy fényesség közepette egy angyal jelent meg előttük. Mind áhítattal várták, mit fog mondani, milyen csodát művel majd velük. Az angyal mindössze ennyit mondott: »Holnap, indulás előtt töltsétek meg tarisznyátokat annyi kavicssal, amennyit csak össze tudtok szedni ezen a helyen. Estére majd boldogok is lesztek, de csalódtok is.« Ezzel eltűnt. A pásztorok máris csalódtoknak érezték magukat, hiszen valami »nagy dologra« számítottak. Reggel azért ki-ki betett egy-két kavicsot – a különös jelenség csak hatott rájuk. Akkor lepődtek meg igazán, mikor az esti táborhelyén tarisznyájukba nyúlva a kövek helyén drágaköveket találtak. Bizony megbánták, hogy csak néhányat szedtek föl.” Lehet, hogy onnantól kezdve kicsit figyelmesebben, nyitottabb szemmel járták a pusztaságot – természet hozzá.

Figyelmes szemmel itt a Javítóban is lehet gyöngyöket, drágaköveket találni – nem csak a gyerekeknek. Azok viszont lent, a földön vannak, kétszeres értelemben is. A mindennapi izasztó valóságban – kevésbé a fennkölt magasságokban. Azzal, hogy a gyereket emberszámba vesszük, látjuk benne az isteni szikrát, a belső szépséget, tudnunk kell, honnan jött, milyen szennyeket hordoz magán, mivel kell szembe szállni. Szóval nem szabad „elszállni”. Nem vagyunk szentek. Lefelé kell tekinteni.

Más szempontból sem kéne túlságosan fönhordani az orrot. Pedig így van.

A gyerekeknek persze ezt kell gyakorolni. Ők serdülő fiúk. Épp most kell bontogatni az egoista szárnyacskákat. Ez normális. Épp itt van az ideje. Egy kicsit torz módon, az igaz, hiszen megnyomorgatott, gyűrött, eltaposott szárnykezdeményeik vannak. De a felnőttek egója – tegyük föl – már kibontakozott. Tudnak uralkodni rajta. Nagyon nagy szükség van erre az önuralomra – ami tiszta gondolkodást, tiszta lá-

tást eredményez, és figyelmes jelenlétet. Nem a magasan hordott fej húzza föl a gerincet. A gerinc tartja a fejet. Nem a merev gerinc – az megroppanhat, vagy becsontosodhat. Erős gerinc, amely hajlékony.

A nyersvas széntartalma körülbelül 2,5 százalék. Ettől olyan kemény, rideg, törekeny. A tiszta vas lágy. Az acél körülbelül 1,7 százalék szént tartalmaz. Kemény, rugalmas, hajlékony. Akkora erővel egyenesedik ki, amekkora erővel meghajlítják. A nyersvasat nem lehet meghajlítani, a tiszta vas pedig nem ugrik vissza. Szóval kell, hogy az embernek legyen tartása – acélban a szén –, de tudni kell meghajolni.

Az acélpéldában rejlik még egy „szakállas” hasonlat: az edzés. A nyersvasból kiégetik és kivezik a fölös szenet. Csakhogy a nevelő ember szerepe nem egyenlő a kovácséval. Inkább a kalapácsnak felel meg, és a fogónak. A kovács talán a magasabbrendűség megtestesítője ebben a hasonlatban. Ő képviseli a törvényeket és az erőt.

Szóval bőven elég, ha eszköznek tekintjük magunkat ebben a folyamatban, amelyet hívhatunk mondjuk „nevelősdínek”. Olyan eszköznek, amely a használat során egyre tökéletesedik, formálódik, és egyre inkább engedelmessé válik a magasabb rendű erőknek, az élet nagy törvényeinek. Olyan eszköznek, amely nemcsak nevel, hanem nevelődik is. Ahogy nemcsak a vas koppan, ha ráütnek, hanem a kalapács is, de a fogó is fölmelegszik, ahogy a tűzben tartják (Hephaisztosz).

Be kell látnunk – gyerekeknek, felnőtteknek, szakembernek, szülőnek, gyámnak, főnöknek, beosztottnak, miniszternek, portásnak, bankárnak, kispolgárnak, munkásnak, egyetemi tanárnak..., legyünk akár magyarul beszélő cigányok, svábok, oláhok, székelyek, jászok, parasztok, juhászok... akárkik: mindannyian nevelünk és nevelődünk. Mindannyian példát mutatunk és tanulunk.

Minden percben előfordulhatnak jelentőségteljes történések, megmozdulások, amelyek valakinek adott pillanatban leckét adnak.

Itt, a Javítóban ez felfokozottan így van. Amint valaki beteszi a lábát, valamit kap, vagy valamit ad. Nap nap után, bármelyik pillanatban. Intenzív tanulás. A tanulás lehetősége.

Na nézzük, akkor hát mi a helyzet valójában. Mi történik? Mi folyik?

Nagyon nagy küzdelem. A fiúk küzdenek az identitásukért, az életben maradásukért, a jövő reményéért, a pillanatnyi igényekért, a szabadságért, az igazukért, feltörekvésükért, a boldogulásért... és vágnak a szeretetre, az elfogadásra. A felnőttek küzdelme ugyanez. Szabadság, igazság, egzisztencia, nyugalom, jó vacsora, jövőkép, boldogulás... elfogadás és szeretet. Ki győz? Egymás ellen senki. Az győz, aki tanul. Aki elfogadja a tanulást. Aki kijön a „mocsárból”. Aki nem fél a Javítótól. Mikor rá gondol, nem szorul össze a szíve, hanem élmények jutnak az eszébe. Mint amikor *A dzsungel könyvét*

olvastad. Sajnos nem mehet mindenki a dzsungelbe. Pedig sokat tanulhatna.

A hitem ez: a Javító tanít, bármi történjék azal, aki megjárta, megjárja. Mindenkinek *ad valamit* – akár tudja, akár nem.

„Ha azt mondom a bűnösnek, hogy meg kell halnia, és te őt nem figyelmezteted, és nem szólsz neki, figyelmeztetve a bűnöst, hogy ne járjon bűnös úton, és így életben maradjon: akkor az a bűnös meghal ugyan bűne miatt, de a vérét tőled kérem számon. De ha te figyelmezteted a bűnöst, és ő nem tér meg bűnéből, és bűnös útvjáról, akkor ő meghal a bűne miatt, de te megmented a lelkedet” (Ez 3,18–19).